

граматичних колокацій чи інших помилково встановлених виразів. З метою виправити похибки попередніх статистичних вимірів і залучити сурядний сполучник у дослідження була запропонована формула $\log-r$, котра була модифікована від формули спрямованої на визначення внутрішнього зв'язку між частинами біграмів, запропонованої японськими вченими.

Дослідження складалося з декількох етапів, а саме: пошук закономірностей та тенденцій серед груп біномів та колокацій у сучасній англійській мові за допомогою електронного лінгвістичного корпусу; аналіз попередньо використаних статистичних вимірів у відношенні до біномів; застосування спеціально розробленої $\log-r$ формули, щоб пояснити внутрішній асоціативний зв'язок, який існує між елементами біномної конструкції; повторне використання корпусу з метою підтвердити точність і ефективність результатів, отриманих в результаті застосування $\log-r$ формули.

В результаті аналізу, проведеного на основі корпусу IWEB виявлено, що формула успішно відображає зв'язок, який існує між компонентами бінома, враховуючи частоту вживання окремих слів, цілого біомного виразу та їхньої тенденції вживатися разом у контексті. Присутність сурядного сполучника успішно виявилася характерною ознакою тільки для біномів та відокремлює їх від інших типів «шаблонної» мови.

Ключові слова: біноми, колокації, показник взаємної інформації MI, функція правдоподібності, формула $\log-r$, корпус IWEB.

УДК 811.161.2'354

І. С. Савченко

«АЗБУЧНІ» ПОЛЕМІКИ В УКРАЇНІ ВПРОДОВЖ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У статті зроблено огляд основних правописів, що діяли в державі впродовж ХІХ – початку ХХІ ст., з'ясовано причини та наслідки затяжних «азбучних воєн». Боротьбу між фонетичними та етимологічними традиціями українського письма в першій половині ХІХ ст. засвідчено правописними системами, представленими у граматиці української мови О. Павловського (1818 р.), творах М. Максимовича (т. з. «максимовіцці» 1827 р.), альманасі «Русалка Дністрова» (1837 р.). Проаналізовано правописи, що діяли в Україні в другій половині ХІХ ст.: «кулішівку», «драгоманівку», «желехівку» тощо, на початку ХХ ст. – «грінченківку», академічне видання «Найголовніші правила українського правопису» 1920 р., «скрипниківський» правопис 1928 р. З'ясована трагічна доля «скрипниківки», причини появи українських орфографічних систем радянського періоду в Україні 1933 р., 1946 р., 1960 р., а також правописні кодекси, над якими працювали науковці після проголошення України самостійною державою (правопис 1989 р., проекти нових його редакцій 1999 р., 2003 р.). У статті проаналізовано також орфографічні норми нової редакції «Українського правопису» 2019 р.

Ключові слова: історія орфографії, «азбучні війни», правописні системи ХІХ ст., редакції правопису ХХ ст., український правопис 2019 р.

DOI 10.34079/2226-3055-2021-14-24-133-141

Постановка проблеми. Питання мовного унормування здавна привертало увагу як науковців, так і політиків: цю філологічну проблему вирішували під впливом партійної ідеології, політичних віянь, перебігу доленосних подій. Кількастолітній колоніальний режим (російський, польський, австро-угорський, литовський), прес політичних репресій, політика мовної асиміляції колишніх народів СРСР – усе це руйнувало самотні риси мовних норм, розхитувало національне мовне коріння українців, гальмувало узаконення соборності норм на державному рівні.

Тотальний жорстокий прес на витіснення «українського» з мови українців вплинув не лише на долю правопису, але й на долю його фундаторів, укладачів та всіх носіїв української мови.

Мета, завдання, актуальність дослідження. Мета статті – подати стислий огляд «азбучних воєн» в Україні впродовж ХІХ – початку ХХІ ст., з'ясувати причиново-наслідкові закономірності затяжної та запеклої боротьби за утвердження самотності української нації завдяки мовним нормам. Ця мета передбачає реалізацію таких завдань: 1) показати боротьбу між фонетичним та етимологічним правописами в І половині ХІХ ст.; 2) проаналізувати українські правописи в ІІ половині ХІХ ст.; 3) описати «азбучні» полеміки, які точилися в Україні впродовж ХХ ст.; 4) висловити міркування щодо змін, запропонованих в «Українському правописі» 2019 року.

Мабуть, у всьому світі не знайдемо держави, у якій правописна система не пройшла таких суворих земних «митарств» за право відстояти своє, національне, не зазнала стільки політичних утисків, «азбучних» воєн, які розхитували мовну єдність нації. Прийняття нової редакції правописних норм (2019 р.) спричинило нову хвилю обговорень нововведень та запровадження їх до вжитку. Тому знову на часі – аналіз історичних джерел правописних традицій українців, осмислення змін, заявлених у чинному правописі у зв'язку з поповненням лексичного фонду мови новими словами, поліфункційністю мови тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Опис історичного шляху української графіки та орфографії представлено в наукових розвідках С. Бевзенка (Бевзенко, 1991), А. Москаленка (Москаленко, 1968), І. Огієнка (Огієнко, 1995) та ін. На початку ХХІ ст., коли навколо проблем українського правопису розгорнулися запальні лінгвістичні дискусії у зв'язку з розробкою нових проектів правописного кодексу, питання про діахронічний аспект мовних норм висвітлювали Ю. Бадзьо (Бадзьо, 2002), В. Дивнич (Дивнич, 2002), В. Кулик (Кулик, 2001), В. Німчук (Німчук, 2002), О. Пономарів (Пономарів, 2002), І. Фаріон (Фаріон, 2006; 2013; 2017) та ін.

Глибокий знавець історії української мови В. Німчук у праці «Проблеми українського правопису в ХХ ст.» проаналізував графічно-орфографічні традиції майже за тисячолітній проміжок – від часу впровадження письма святими просвітителами Кирилом і Мефодієм (ХІ ст.) до ухвали та обговорення правописного проекту 1999 р. (Німчук, 2002). Філологиня-політик І. Фаріон у монографії «Правопис – корсет мови» пролила світло на роль позамовних чинників у формуванні орфографічних норм (Фаріон, 2006), а в іншому своєму дослідженні «Мовна норма: знищення, пошук, віднова» зосередила увагу на еволюції мовних норм (Фаріон, 2013). Ще одна її наукова розвідка «Мовна норма: пошук істини» представила норми рідної мови через призму протистояння їх псевдоукраїнській владі, наказам антиукраїнських політиків та лінгвістичних приписів радянського періоду (Фаріон, 2017).

Виклад основного матеріалу. Історія українського правопису має давню і складну доленосну історію. Над виробленням правописних норм почали працювати з ХІV–ХV ст., тобто з часу зародження книгодрукування. Спочатку постало питання про введення в друкований текст розділових знаків і правил їхнього вживання.

Правопису слів почали приділяти увагу значно пізніше – у XVII–XVIII ст. (саме цей період вважають часом зародження нової української літературної мови). З початку наступного віку в Україні великого розмаху набула боротьба правопису, побудованому на фонетичній засаді, з правописом етимологічним та латинізацією письма.

За свідченням професора І. Огієнка (митрополита Іларіона), саме О. Павловський – автор «Грамматики малороссийского наречия» (1818 р.) – першим «пробив дірку в старім етимологічнім правописі на користь правопису фонетичного», увівши літеру **і** на місці давніх **о, е, «ять»** (*вінь, тобі, літо, тінь*) (у творах І. Котляревського знаходимо «**ять**») (Огієнко, 1995, с. 232). «Максимовічка» 1827 р., на жаль, укотре перетнула шлях фонетичному правопису, оскільки її автор М. Максимович не хотів поривати зі старим історико-етимологічним правописом, а **[і]** передавав за допомогою літер: «**ять**», давніх **о, е та у, и** з дашками.

У правописній системі альманаху «Русалка Дністрова» 1837 р. його редактори – отці М. Шашкевич, Я. Головацький та І. Вагилевич – остаточно викинули **ъ**, що втратив звукове значення, літеру **ы** замінили на **и**, давні **о, е** в закритих складах, як і в граматиці О. Павловського, передавали через **і** (*віз, сміл*), нерішуче зупинилися перед «**ять**» і залишили літеру в альманасі. Проте ворожо налаштована реакційно-буржуазна інтелігенція Західної України, яка відстоювала штучне «язичіє», грубо відкинула прогресивну ідею «руської трійці» щодо створення єдиної української літературної мови: випуск альманаху було заборонено, а його автори зазнали переслідувань з боку австро-угорського цісарського уряду.

Отож боротьба західноукраїнської інтелігенції за фонетичне письмо на поч. XIX ст. була гострою: латинізація письма, натискування на важелі терезів в бік етимологічного правопису, штучне «язичіє», які перешкоджали зближенню західно- та східноукраїнських мов на народній основі.

У 1848–1849 рр. Буковина і Східна Галичина, які до 1918 р. входили до складу Австро-Угорщини, пережили важкі політичні події: придушення цісарським урядом з допомогою Росії Народно-визвольного руху в Україні, криваві репресії галицьких поляків, виставляння русинів австрійськими ворогами, русифікування Галичини тощо. Новий рух за правописну систему після десятирічного застою (1848–1858 рр.) розпочався з 1858 р., коли на галицьких володіннях почали державно узаконювати латинський алфавіт, аби відкрити галичанам двері до повного ополячення. Ініціатори нововведень доводили, що ні кирилиця, ні «гражданка» не відповідають звуковій системі української мови.

Спроби латинізувати українське письмо були не поодиноким явищем. Упродовж 1821–1859 рр. латинським «альфабетом» видрукувано 76 творів). У такий радикальний спосіб науковці та громадські діячі (І. Вагилевич, М. Йогансен, Й. Левицький, Й. Лозинський, М. Лучкай, С. Пилипенко та ін.) прагнули вивести українську мову на широку світову арену (а надто на західноєвропейську культуру, яка використовує латинську абетку). Коментуючи складну правописну ситуацію в Західній Україні, І. Франко обґрунтував бажання прихильників «латинки»: вона полегшила б «засвоєння учнями у школі письма, оскільки їм доведеться вивчити один алфавіт і для польської, і для німецької, і для «руської» мов» (Франко, 1986).

Західноукраїнська інтелігенція розуміла, що в такий спосіб легко розірвати мовну єдність Західної та Східної України, а «через чеський варіант латинського алфавіту запобігти й спільності української писемності з польською» (Білодід, ред. 1958, с. 187). Протести й обурення проти латинізації азбуки були настільки рішучими й набрали такого великого розмаху, що уряд змушений був відмовитися від цього ганебного варварського кроку.

На Середньонаддніпрянщині у зв'язку з появою Шевченкового «Кобзаря» (1840 р.) у цей час набула популярності орфографічна система, яка передбачала написання: *сліозами* (іо замість ъо), *мои* (и замість ї), *літае* (е замість є), *затрубьлы* (ы замість и), *ничого і розвіявъ* (и або і на позначення [i]), засвідчивши, що українське письмо непогано почуває себе в кириличному графічному корсеті.

У другій половині ХІХ ст. з'явилися нові правописні системи: «кулішівка», «драгоманівка», «желехівка» та ін. Появу «кулішівки» пов'язують з виданням П. Кулішем «Записок о Южной Руси» (1856 р.), у яких письменник зібрав і широко популяризував усе краще з фонетичного правопису, що було вже до нього (досягненням стало вживання, як і в сучасній мові, літер **и, і: і** знаходимо у граматиці О. Павловського, букву **и** – в альманасі «руської трійці»).

Після заборони українського правопису 1876 р., яка завдала болючого удару поціновувачам українського друкованого слова, правописна система М. Драгоманова 1877 р. (відома як «драгоманівка» та «женевка») засвідчила нескореність українського національного духу, витривалість у жорстокій боротьбі за фонетичний правопис.

Графіка та орфографія М. Драгоманова увібрала в себе ряд позицій «максимовічки» та «кулішівки», але мала й свої істотні риси: 1) з українського алфавіту було вилучено йотовані літери **я, ю, є, ї** замість них уведено буквосполуки **ја, ју, је, јі** (наприклад: *јама, твоје, своїі*); 2) пом'якшення приголосних розв'язувалося за допомогою м'якого знака (*льуде, синье* тощо); 3) замість паєрика (апострофа) вжито **ј** (*објава*); 4) замість **щ** – буквосполучення **шч** (*шчо, шчось*) тощо.

У такому вигляді «драгоманівка» справляла враження радикального правописного кодексу, який відповідав правилу: для кожного звука – окрема літера. Надмірний радикалізм «драгоманівки» пересічні мовці не уподобали, проте її охоче використали у своїй творчості ідейні одностудійці М. Драгоманова (Л. Косач, В. Стефанік, І. Франко та ін.), вірним «драгоманівці» до кінця свого життя залишився лише її автор.

Появу «желехівки» пов'язують з виходом у світ двотомного «Малорусько-німецького словника» Є. Желехівського та С. Недільського (1885 р.). Цей правопис проіснував у Галичині до 1922 р., а частково – до 1939 р. У ньому літери **и, е, є** вживали, як і в сучасній мові; асиміляцію за м'якістю засвідчували літерою **ь** (*сьвіт*), а суфікси **-ськ-, зьк-, -цьк-** подавали без **ь** (*українский*), апостроф був відсутній (*вяже*), букву **ї** вживали після літер на позначення [д', т', л', н', с', ц'] (*діло, тіло*) тощо.

1908 року в Центральній Україні запанував фонетичний правопис, який запропонував Б. Грінченко. «Грінченківка» наполегливо заперечувала **ї** після м'яких приголосних, роздільне написання частки **ся** з дієсловами та відстоювала вживання апострофа на позначення твердої роздільної вимови.

Таким чином, у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. склалася ситуація, що не було і двох українців, які могли б однаково писати через відмінності в чинних правописних системах. Тому українські науковці порушили на державному рівні питання про прийняття єдиного правопису на всій території України. «Головніші правила українського правопису» (Головніші правила українського правопису, 1918) містили 46 орфографічних правил, що відображали східноукраїнські мовні традиції.

Новий правописний кодекс, затверджений народним комісаром освіти М. Скрипником у вересні 1928 р., а 1929 р. опублікований (Український правопис, 1929), за що одержав назву «скрипниківки», став першим соборним правописом, який поєднав кращі східноукраїнські риси правопису питомих слів і західноукраїнські (переважно галицькі) особливості написання запозичених лексем. Так українці на законній підставі одержали форми: *подорожи, крові, мариво, міністер, соняшний, Мукачів, голодівка, данець, тенега, у кіні, кляса, лямпа, клявіша, матеріял, Швайцарія, Європа, Гельсінкі,*

кон'юнктура, катедра, міт, аудиторія, фавна тощо. Проте представники творчої інтелігенції Центральної та Східної України болісно сприйняли «галицький» варіант правопису чужомовних слів. Відзначимо, що запозичена лексика засвоювалася на мовних теренах України переважно опосередкованим шляхом (за західноукраїнською мовною традицією мовою-посередницею була польська, а за східноукраїнською – російська мови).

Тим часом історичні події (процес СВУ, сталінсько-постишевські репресії, голодомор 1932–1933 рр.) розгорталися так, що правописна справа дуже швидко набрала політичного характеру. З кінця 1929 р. прес політичного терору остаточно розчавив українську науку і культуру: «скрипниківський» правопис було заборонено, оголошено націоналістичним, ворожим; 50 науковців-філологів було фізично знищено, 4 000 українських учителів та 210 викладачів інститутів звільнено з роботи. Правопис 1928 р. більше сімдесяти років припадав архівним пилом, його місце зайняв «Український правопис» 1933 р. (Український правопис, 1933), який унаслідок російсько-української асиміляції нав'язав українцям низку зросійщених форм (*честі, марево, міністр, голодовка, сонячний, Мукачеве, датчанин, генезис, в кіно, кон'юнктура, Хельсінкі, матеріал, Швейцарія, Європа, кафедра, міф, лампа, аудиторія* тощо). «Через вилучення *ія* і введення *іа*, – переконує І. Фаріон, – українську мову не перестали сприймати як милозвучну, але, попри це, відчуття вирваного здорового зуба зосталося» (Фаріон, 2006, с. 61).

У повоєнний 1946 р. цей правопис перевидали (Український правопис, 1945), а другий правописний кодекс побачив світ у 1960 р. (Український правопис, 1960), і в такому вигляді він проіснував до 1989 р. – часу, коли Україну було проголошено суверенною державою. Натомість українська діаспора й нині послуговується правописною системою, відмінною від чинного «материкового» правопису, оскільки в її основі – Правопис 1928 р.

У час політичної та культурної перебудови України, яку проголошено суверенною державою, для правописного кодексу розпочався новий доленосний етап – перегляду (ревізії) мовних норм, аби реабілітувати ті з них, які незаконно були вилучені з ужитку. 14 листопада 1989 р. Орфографічна комісія АН України затвердила нову редакцію правопису, яка побачила світ у 1990 р. (повернено до абетки літеру г, уведено терміни «кличний відмінок» замість «клична форма», «знак м'якшення» замість «м'який знак» тощо) (Український правопис, 1990).

Нова редакція «Українського правопису», схвалена українським урядом 22 травня 2019 р., повернула до життя окремі особливості «скрипниківки», щоправда, як допустимі варіанти (*гідності* та *гідности, честі* та *чести; ефір* і *етер, Марфа* і *Марта, логарифм* і *логаритм; лауреат* і *лавреат, пауза* і *павза, фауна* і *фавна; Вергілій* і *Вергілій* тощо). На наш погляд, ця правописна система представила низку позитивних нововведень: 1) правопис слів з першим компонентом **веб, аква, боді, боди, арт, пан, пара, нано, кібер, флеш, преміум, кібер** (*вебсторінка, параолімпієць, бодибілдінг, попгурт* тощо); 2) написання разом першого компонента складних слів: **віце, екс, лейб, обер, штабс, унтер, прес, міні, максі, топ** (*віцепрем'єр, ексчемпіон, лейбгусар, оберлейтенант, мінірейтинг, топмодель*); 3) перенос слів *до-зривати* (а не *доз-ривати*), *за-кон-ний*, але *жит-тя* і *жи-ття*); 4) усунення подвійної йотації у словах: *фоє, Савоя, Феєрбах*; 5) відтворення з однією літерою **к** іншомовного буквосполучення **ск**: *Дікенс, Рікі, Текерей, Бекі*; 6) окреме написання **пів**: *пів міста, пів України, пів юрби*; 7) узаконення фемінітивів: *редакторка, директорка, адвокатка, дизайнерка, філологиня, продавчиня, поетеса* тощо (можливо, в майбутньому *міністерку* витіснить м'якше слово *міністриня* – за аналогією до *майстриня, богиня* чи шанобливе *пані міністр*); 8) правопис окремих

слів: *священник, Святвечір, ВІП-зала, статус-кво, Т-подібний* тощо (Український правопис, 2019).

На жаль, доля цієї редакції українського правопису повторює долю попередніх правописних систем та окремих їхніх редакцій. Орфографічні війни в кулуарах знатної філологічної еліти, знищення талановитих науковців, приниження їхньої значущості, небажання орієнтуватися на пересічного мовця, який заплутався в численних баталіях за форму слова, – усе це і нині перешкоджає подолати непростий період перегляду мовних норм, як того вимагає динаміка життя, потреба назвати нові реалії дійсності, якісно осмислити минуле, щоб зрозуміти, яким буде майбутнє. Усе циклічно повторюється: запеклі «війни» притягують до себе негатив сприйняття і застосування в мовленні.

Українці не стали мислити по-новому: вони лише хапаються за нову форму, відштовхуючи зміст на задній план. У хаосі думок і постійної суєти немає часу подумати, зважити, виділити головне та його зреалізувати. Так і з правописом: усе бігом або в інертному стані.

На введення змін у нормативність правописної системи в новій редакції (2019 р.) не має Божої благодаті. Ці норми відірвані від практики життя, окремі формулювання – дуже складні для пересічного мовця. Наприклад, уживання великої літери можна спростити до меншої кількості правил, перерахувавши поняття, які слід писати з великої літери; деякі правила (див. §§ 45–48) пропонуємо подати поряд з матеріалом про пунктуаційне оформлення речень із цитатами, ремарками, звертаннями, рубриками тощо.

Запропоноване варіювання форм слова (*архімандрит* і *архимандрит*, *хоробрости* і *хоробрості*, *Чорнобиля* і *Чорнобилю*), а також орфографічні варіанти запозичених слів (*дифірамб* і *дитирамб*, *аудиторія* та *авдиторія*, *Гегель* і *Гегель*) нівелюють поняття «мовної норми», розмивають її кордони, і мовець не знає, що з цим діяти. «Оживлення» деяких рис «скрипниківки» мало б відбутися набагато раніше, пройшовши пробний період нововведень – перші десять років після проголошення України незалежною державою. Косметичні ремонти правопису, зроблені попередніми редакціями, крок за кроком руйнували підвалини будинку, який, будучи архітектурною цінністю, потребував капітальної реставрації.

Носії мови, що за багато років звикли до «мовного корсету», в умовах тотального суржику, мовного білінгвізму, браку науково обґрунтованої інформації у ЗМІ про національні риси української графіки та орфографії, репресовані в першій половині ХХ ст., не готові прийняти графічно-граматичний одяг, який йому пропонують. Корисно було б запропонувати усім – пересічним і непересічним мовцям – такі види робіт (творчі завдання, наукові статті, резюме, ділові папери), у яких була б можливість апробувати нововведення. У ЗМІ, зокрема на телебаченні, фемінітиви *лікарка*, *професорка*, *депутатка*, *завідувачка*, *хірургиня*, *психологиня*, *політиkinя*, скажімо, непогано себе зарекомендували.

На превеликий жаль, час для перехідного періоду до кардинальних змін утрачено, українців важко «приноровити» до змін: свідченням цьому є тисячолітні «азбучні війни», які включали їх у негативну програму дій. Цей процес можна змінити лише в один спосіб, перейшовши на мирне врегулювання проблеми – не шляхом нав'язування (це буде насильство над мисленням, мозком людини), а шляхом свідомого вибору самого мовця. Свій вибір він повинен зробити обдумано, приборкавши в собі внутрішню агресію, спрямовану на правописну систему державної мови та її творців, незалежно від поглядів, які вони поділяють. «Убивча сила» цієї агресії (ненависть, небажання сприйняти, почути чужу думку, постійні заперечення всього – як доброго, так і поганого), спотворення фактів, накручування подій – усе це перекриває шлях для Божого розв'язання проблеми

правопису. Важливо, щоб самі носії мови були готовими сприйняти правописні зміни, тому спочатку добре було б виховати такого мовця, який умів би реалізувати на ділі, а не на словах спілкування в суспільстві на духовній основі, не порушуючи Божих заповідей.

Висновки дослідження. Тисячолітня історія творення графічно-орфографічних систем в Україні фіксує трагічний сценарій: виборювання правописних норм в умовах поневолення народу, політичного тиску, жорстоких репресій. Одна «азбучна війна» притягувала іншу, український народ скидав із себе одне політичне ярмо, та згодом надівав інше, українська економіка зазнавала численних криз – і державі було не до розв'язання правописних питань.

Усе тісно між собою пов'язане: війни – політичні, економічні, азбучні – завжди приносили руйнацію, а на руїнах відновлювати втрачене набагато важче, ніж збудувати дім на новому місці. Якщо руйнації стали системним явищем, то слід віднайти в цьому циклічному сценарії, говорячи мовою лінгвістів, «архісему» і зрозуміти, що українці роблять не так і що заважає їм рухатися вперед. Відшукавши відповідь на ці запитання, вони зможуть змінити своє життя, суспільство, у якому живуть, і повернути події в богоугодне річище.

Перспективи дослідження. У наступних наукових розвідках плануємо проаналізувати пунктуаційні норми рідної мови, представлені в чинному правописі 2019 р.

Бібліографічний список

- Бадзьо, Ю., 2002. Тривожна аналогія: на обрії 1933-й? *Літературна Україна*, 11 квітня, с. 11.
- Бевзенко, С. П., 1991. *Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови*. Київ : Вища школа.
- Білодід, І. К., ред. 1958. *Курс історії української літературної мови*. Київ : Вища школа.
- Головніші правила українського правопису*, 1918. Київ.
- Дивнич, В., 2002. Недержавний правопис державної мови. *Критика*, VI (3), с. 10–11.
- Кулик, В., 2001. Правописне божевілля. *Критика*, V(5), с.6–13.
- Москаленко, А. А., 1968. *Історія українського правопису (радянський період)*. Одеса.
- Німчук, В. В., 2002. *Проблеми українського правопису ХХ–початку ХХІ ст.* Київ.
- Огієнко, І., 1995. *Історія української літературної мови*. Київ : Либідь.
- Пономарів, О., 2002. Український правопис у запитаннях і відповідях. *Українська мова*, 4, с. 107–113.
- Український правопис*, 1929. Київ : Державне видавництво України.
- Український правопис*, 1933. Харків : Радянська школа.
- Український правопис*, 1945. Київ : Українське державне видавництво.
- Український правопис*, 1960. 2-е вид. Київ : Видавництво АН УРСР.
- Український правопис*, 1990. 3-тє вид. Київ : Наукова думка.
- Український правопис*, 2019. Київ : Наукова думка.
- Фаріон, І., 2006. *Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір*. 2-е вид. Львів : Монастир Свято-Іванівська Лавра ; Свічадо.
- Фаріон, І., 2013. *Мовна норма: знищення, пошук, віднова*. 3-тє вид. Івано-Франківськ : Місто НВ.
- Фаріон, І., 2017. *Мовна норма : пошук істини*. Івано-Франківськ : Місто НВ.
- Франко, І., 1986. Азбучна війна в Галичині 1859 р. В : Франко, І. *Зібрання творів*. У 50 т. Київ : Наукова думка, Т. 47, с. 549–650.

References

- Badzo, Yu., 2002. Tryvozhna analohiia : na obrii 1933-y ? [Alarming Analogy : Does 1933 Loom Again ?]. *Literaturna Ukraina*, April 11, p. 11. (in Ukrainian).
- Bevzenko, S. P., 1991. *Istoriia ukrainskoho movoznavstva. Istoriia vyvchennia ukrainskoi movy* [The History of the Ukrainian Linguistics. The History of the Ukrainian Language Studies]. Kyiv : Vyshcha shkola. (in Ukrainian).
- Bilodid, I. K., ed. 1958. *Kurs istorii ukrainskoi literaturnoi movy* [A course in the history of the Ukrainian literary language]. Kyiv : Vyshcha shkola. (in Ukrainian).
- Dyvnych, V., 2002. Nederzhavnyi pravopys derzhavnoi movy [Non-national spelling of the national language]. *Krytyka*, VI (3), pp. 10–11. (in Ukrainian).
- Farion, I., 2006. *Pravopys – korset movy ? Ukrainskyi pravopys yak kulturno-politychnyi vybir* [Spelling – is it a foundation of the language ? The Ukrainian orthography norms as a cultural and political choice]. 2nd ed. Lviv : Monastyr Sviato-Ivanivska Lavra ; Svichado. (in Ukrainian).
- Farion, I., 2013. *Movna norma : znyshchennia, poshuk, vidnova* [Language norm : destruction, search, restoration]. 3rd ed. Ivano-Frankivsk : Misto NV. (in Ukrainian).
- Farion, I., 2017. *Movna norma: poshuk istyny* [Language norm: search for truth]. Ivano-Frankivsk : Misto NV. (in Ukrainian).
- Franko, I., 1986. Azbuchna viina v Halychyni 1859 r. [Alphabetic war in Halychyna in 1859]. In : Franko, I. *Zibrannia tvoriv* [Collection of works]. In 50 vol. Kyiv : Naukova dumka, Vol. 47, pp. 549–650. (in Ukrainian).
- Holovnishii pravyla ukrainskoho pravopysu* [The important rules of Ukrainian Spelling Standards], 1918. Kyiv. (in Ukrainian).
- Kulyk, V., 2001. Pravopysne bozhevillia [Orthographic madness]. *Krytyka*, V (5), p. 6–13. (in Ukrainian).
- Moskalenko, A. A., 1968. *Istoriia ukrainskoho pravopysu (radianskyi period)* [The history of the Ukrainian Spelling Standards (the Soviet period)]. Odesa. (in Ukrainian).
- Nimchuk, V. V., 2002. *Problemy ukrainskoho pravopysu XX–early XXI century*. [The 20th century challenges faced by the Ukrainian Spelling Standards], Kyiv. (in Ukrainian).
- Ohienko, I., 1995. *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy* [The history of the Ukrainian literary language]. Kyiv : Lybid. (in Ukrainian).
- Ponomariv, O., 2002. Ukrainskyi pravopys u zapytanniakh i vidpovidiakh [The Ukrainian language spelling in questions and answers]. *Ukrainian language*, 4, pp. 107–113. (in Ukrainian).
- Ukrainskyi pravopys* [The Ukrainian Spelling Standards], 1929. Kyiv : Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy. (in Ukrainian).
- Ukrainskyi pravopys* [The Ukrainian Spelling Standards], 1933. Kharkiv : Radianska shkola. (in Ukrainian).
- Ukrainskyi pravopys* [The Ukrainian Spelling Standards], 1945. Kyiv : Ukrainske derzhavne vydavnytstvo. (in Ukrainian).
- Ukrainskyi pravopys* [The Ukrainian Spelling Standards], 1960. 2nd ed. Kyiv : Vydavnytstvo AN URSR. (in Ukrainian).
- Ukrainskyi pravopys* [The Ukrainian Spelling Standards], 1990. 3rd ed. Kyiv : Naukova dumka. (in Ukrainian).
- Ukrainskyi pravopys* [The Ukrainian Spelling Standards], 2019. Kyiv : Naukova dumka. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 27.04.2021.

I. Savchenko

«ALPHABETIC» POLEMIC in UKRAINE IN THE 19th – EARLY 21st CENTURY

After numerous discussions, the 2019 «Ukrainian Orthographic Norms» took effect. The innovations proposed in it necessitated turning the pages of the history of Ukrainian graphics and spelling for understanding why «alphabetic wars» in Ukraine continue today and the consequences of such scholarly battles.

The purpose of the paper is to give a brief overview of the «spelling wars» in Ukraine in the 19th – early 21st centuries, to expose the causes and consequences of the lingering struggle for the affirmation of specific language norms.

In the first half of the 19th century the struggle between the phonetic and etymological traditions of writing was evidenced by O. Pavlovsky's orthography of the Ukrainian language grammar (1818), the works of M. Maksymovych (1827), and the almanac Rusalka Dnistrova (The Mermaid of the Dniester) in 1837.

In the second half of the 19th century new orthographic norms appeared: «kulishivka», «drahomanivka», «zhelekhivka», etc. The early 20th century was crowned by the appearance of «grinchenkivka», the academic publication «The principal rules of the Ukrainian spelling» in 1920, and the «skrypnykivka» spelling in 1928. The reasons of the tragic fate of «skrypnykivka» and the appearance of the Ukrainian spelling systems of the Soviet period in Ukraine in 1933, 1946, and 1960 were found. The attempts to restore the lost national features of the Ukrainian graphics and spelling after the proclamation of Ukraine as an independent state (Orthographic norms of 1989, the drafts of its new editions of 1999 and 2003) proved to be unsuccessful. In the conditions of constant disputes and confrontations the current orthographic code was approved only with some surface changes.

There is not a single country in the world with a spelling system the «fate» of which would literally be shot, whose development would be blocked, which would experience political intrusions, and suffer the extermination of national language features.

The author of the paper emphasizes that for a long historical period these «alphabetic wars» involved Ukrainians in a negative program of the perception and understanding of spelling rules: one aggression gave rise to a number of others and the internal revolt (primarily – with the introduction of certain features of «skrypnykivka»).

According to the author of the article, the norms in the «Ukrainian Orthographic Norms» of 2019 are far from the real life, some formulations are too complicated for an average speaker.

1. We would recommend reducing the number of capitalization rules by listing the concepts that should be written in capital letters. We propose to set some capitalization rules (see §§ 45–48) along with the material on the punctuation of sentences with quotations, remarks, appeals, rubrics, etc.

2. In the media we would like to hear more information about the evolution of language norms and the history of their appearance. Only the wide popularization of the history of spelling and the peaceful solution of spelling problems will help to return to the Ukrainians the distinctive features of orthography.

3. In the search for new grammatical forms, it is important not to push the content into the background. To prevent this from happening, the Ukrainians must learn to think differently, make decisions without fuss, avoid any manifestations of aggression and negative involvement in problems, and seek compromises.

In the following scientific investigations, we plan to analyze the punctuation rules of the mother tongue, presented in the current orthographic norms of 2019.

Key words: *history of spelling, «alphabetic wars», spelling systems of the 19th century, spelling editions of the 20th century, the 2019 «Ukrainian Orthography Norms».*